

Om tyskarna hade segrat vid Marne kunde kriget ha varit över till jul. Sannolikt hade världen också förskonats både från bolsjevikrevolution och nationalsocialism.

Europasamarbetet aktiverar de brittiska historikerna.

Vem började? Var det rätt att klubba krauten i första världskriget? Wilhelm Engström har läst två nyutkomna volymer.

Kaiser Wilhelm hade segrat

modern historia

Niall Ferguson
The Pitt of War
Allen Lane, 1998

John Keegan
The First World War
Hutchinson, 1998

Krigsherrarna. Paul von Hindenburg, generalstabschef efter 1916, förklarar frontförloppet för kejsar Wilhelm II medan generalkvartermästare Erich Ludendorff ser på.

att Storbritannien, Frankrike och Ryssland till sist slöt sig samman i trippelententen. Därmed var Tyskland i praktiken kringränt.

För hypotesen att Tyskland verkligen ville störta Europa i krig talar det berömda krigsråd som Wilhelm II sammankallade den 8 december 1912. Mötet utlöstes av en panikrapport från den tyske ministern i London: Krigsministern Lord Haldane hade deklarerat att Storbritannien inte skulle acceptera att Frankrike militärt besegrades. Under detta krigsråd förklarade kejsaren att han för sin del inte skulle motsätta sig ett europeiskt storkrig om det var militärt motiverat. Frustrationen var stor inom det militära etablissemangen över omringningen av Tyskland och vissa generaler, däribland von Moltke själv, ville omedelbart aktivera Schlieffenplanen. Amiral Tirpitz ville emellertid invänta rätt tillfälle och visade på behovet av ytterligare rustningar.

Splittrat mellan hökar och duvor

Även om beslutet blev att vänta och se hade krigsrådet i andanom bestämt sig för att gå i krig. Eftersom det avhölls utan civila ministrar närvarande har det antagits att Tyskland var splittrat mellan militära hökar och civila duvor. John Keegan argumenterar skickligt för, att även om det fanns en nyansskillnad i uppfattning om angelägenheten av ett krig, så var de civila ministrarna ingalunda motståndare till det. Rikskanslern Theobald von Bethmann-Hollweg var bekymrad över den snabba militära och ekonomiska tillväxten i Ryssland. Hans privatsekreterare Kurt Riezler skrev den 8 juli 1914: "Ryssland växer och tynger oss till slut som en mar-dröm". Innerst inne var rikskanslern och regeringen övertygade om att det gällde nu eller aldrig. Det var sista chansen att vinna ett storkrig. Tre år senare skulle de brittiska och ryska rustningarna gjort Tyskland chanslös.

Hedervärd general hade otur

Keegan beskriver på ett ypperligt sätt kriget som ett sammanhållet förlöp. De mest komplicerade slagordningar blir lättfattliga utan att han hemfaller åt onödiga förenklingar. En kampanj som tidigare rönt föga intresse bland krigshistorikerna är tyskarnas stora våroffensiv 1918. Huvudanfallet riktade sig mot den femte brittiska armekåren under Sir Hubert Gough, en hedervärd och skicklig general som hade otur. Året innan hade fransmännen deserterat i stora skolor och överlämnat åt britterna att hålla stånd vid fronten.

Att de brittiska styrkorna hade någon stridsmoral kvar efter slakten vid Passchendale är en gåta. Den 21 mars på morgonen sänktes sig dimman och det tyska artilleriet bombarderade de brittiska styrkorna med gasgranar. Först stark tårgas som tvang soldaterna att slita av sig gasmaskerna. I nästa omgång bombarderades de med fosgen och senapsgas som i kombination angrep både lungor och ögon. Tyskarna kunde därefter bryta igenom och avancera

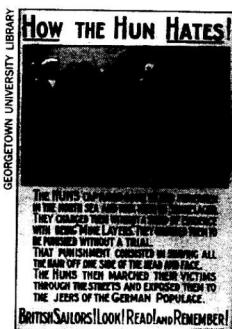
Det ledde i sin tur till slaget vid Marne, där den tyska framryckningen stoppades och Paris räddades.

Ferguson och Keegan tillåter sig att spekulera kring hur den första månaden hade tett sig om britterna inte hade sänt över sin expeditionstyrka. Det är inte otänkbart att tyskarna hade segrat vid Marne och kriget därmed varit över till jul, något som leder till intressanta funderingar. Kanske kunde krigets masslakter ha undvikits? Sannolikt hade världen också förskonats både från bolsjevikrevolution och nationalsocialism. Ferguson gissar vidare att det brittiska imperiet hade räddats och att det segrande Tyskland hade sökt bygga upp en stark Europeisk union.

Hyllade övermänniskoidealet

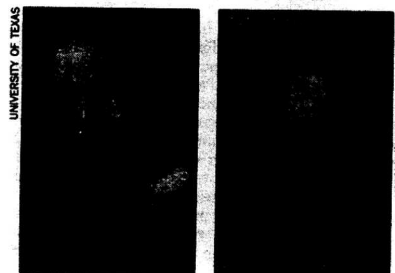
Åtskilligt talar emellertid emot ett sådant slut på sagan. Tyskland var en auktoritär stat som i allt väsentligt hyllade övermänniskoidealet. Synen på Polen och Ryssland som mindervärdiga nationer var utbredd långt före Hitler. Tyskarnas grymma och hänsynslösa behandling av den belgiska civilbefolkningen får tjäna som ett varnande exempel på hur ett kejsarligt styrt Europa hade behandlats. Frågan huruvida Tyskland verkligen ville ha ett storkrig har stötts och blöts av historiker under detta sekel.

Bismarck hade genom skickliga diplomatiska demarcher lyckats hålla årkefienden Frankrike isolerat. Särskilt slugt var hans upprättande av det hemliga återförsäkringsfördraget med Ryssland 1887, som bromsade den spirande vänskapen mellan det republikanska Frankrike och det kejsarliga Ryssland. När den nye tyske kejsaren Wilhelm II efter två år på tronen avskedade Bismarck, medförde det att återförsäkringsfördraget aldrig förnyades. Kejsar Wilhelm lyckades med osvicklig precision trampa i klaveret så ofta

Grymma tyskar. Brittisk plansch från omkring 1917 skildrar hur tyska trypper till fångatar fiskare och rakar av dem halva skägget.

Krig om ett paper

Theobald von Bethmann-Hollweg

Brittisk rekryteringsaffisch, december 1914

"Ett avtal är bara en papperslapp". Den 4 augusti 1914 uppsöker brittiske ambassadören i Berlin W E Goschen Tysklands rikskansler Theobald von Bethmann-Hollweg. Ur ambassadörens rapport till utrikesminister Edward Grey:

Hans excellens inledde genast en 20 minuter lång monolog. Han ansåg att de åtgärder hans majestät regering vidtagit var skrämmande. Bara för ordet "neutralitets" skull, ett ord som man i krigstid ofta struntade i, ja, bara för en papperslapps skull ännade Storbritannien gå i krig mot ett brödrfolk som inget hellre önskade än ett vänskapligt förhållande länderna emellan... Han höll Storbritannien ansvarigt för alla ohägliga händelser som skulle kunna bli följden.